

Motion till riksdagen

1988/89:Ju810

av Jerry Martinger m.fl. (m)

Ungdomsbrottsligheten

Inledning

Klotter och annan vandalisering har under de senaste åren blivit en utbredd företeelse i vårt land. Stockholmsregionen har därvid drabbats i särskilt hög grad. De kostnader som vandaliseringen varje år åsamkar samhället och de enskilda människorna är betydande. Detta gäller även vid en internationell jämförelse. Dessutom är klottret ett hot mot vår miljö.

Stora problem för SL

För AB Storstockholms Lokaltrafik (SL) innebär vandaliseringen särskilt stora problem. Det är i första hand pendeltåg, tunnelbanetåg och stationer som drabbas.

Kostnaderna för vandaliseringen inom SL har ökat från 9,5 miljoner kronor 1977 till 30,7 miljoner kronor 1987. Enbart klotterkostnaderna var 1977 0,9 miljoner kronor och 1987 14,9 miljoner kronor. För 1988 räknar SL med att bara klotret i Stockholms tunnelbana kommer att uppgå till minst 25 miljoner kronor.

Allmänheten drabbas främst genom störningar i kollektivtrafiken, eftersom nedklottrade tåg och tunnelbanevagnar måste tas ur trafik för att rengöras.

För många människor känns det också förödmjukande att behöva åka i vagnar som är nedkladdade med färg eller där sätena är sönderskurna. Många av SL:s trafikanter har dessutom fått sina kläder förstörda.

Vandaliseringen har lett till förslummad resmiljö för trafikanterna och sämre arbetsmiljö för SL:s personal.

I såväl stationer som fordon har SL satsat på en intensifierad klotterborttagning. Man för emellertid en tämligen hopplös kamp mot bakgrund av att det bara tar några minuter att klottra ner en station eller ett fordon medan det tar många timmar, i vissa fall t.o.m. flera veckor, att avlägsna färgen. I allmänhet erfordras dessutom ommålning. Då SL:s ordinarie personal inte räcker till anlitas ofta utomstående entreprenörer.

Snabba saneringsinsatser erfordras

Ett av de företag som SL anlitar, Skadetjänst AB i Hägersten, har vid särskild förfrågan uppgivit följande.

Klottrarna utför sitt "artisteri" med stor glädje och inte utan stolthet. Man

signerar t o m sina alster eller använder sig av en stil som direkt avslöjar "artisten". Den här typen av klotterglädje kan förhindras bara genom omedelbara och effektiva insatser som gör livslängden på "konstverket" så kort som möjligt.

Mot. 1988/89

Ju810

Saneringsarbetet är inte färdigt förrän klotterskydd är applicerat på hela den sanerade ytan. Klotterskyddet gör nya klotterförsök i stort sett omöjliga och därmed också tråkiga, varför klottraren avstår från att åter klottra på det sanerade området. All klottersanering bör utföras omedelbart för att så få som möjligt skall hinna påverkas av själva klottrandet eller budskapet. Genom en omedelbar saneringsinsats hinner klottraren heller inte visa upp sitt "verk" för sina kamrater, vilket har stor betydelse för att få klottraren att avstå från fortsatt vandalisering. Snabba och omfattande insatser medför emellertid mycket stora kostnader. Till saken hör också att de kemikalier som används i sammanhanget i och för sig är moderna, men icke desto mindre utgör en onödig belastning på miljön.

Inte bara offentlig miljö som drabbas

Det är inte bara offentlig miljö som drabbas av vandalisering. Kontors- och affärslokaler, industrier och bostadshus har på senare tid blivit nedklottrade i en skrämmande takt.

Klotterskador på hus ersätts emellertid sällan av försäkringsbolagen, eftersom sådana skador i allmänhet inte påverkar egendomens användbarhet.

Om inga genomgripande åtgärder vidtas kommer klottret med all sannolikhet att öka ytterligare. Det är bara en tidsfråga innan exempelvis enskilda villaägare och bilägare drabbas i stor omfattning.

Klottervandaliseringen har samband med annan brottslighet

Det är i stor utsträckning ungdomar i tonåren som gör sig skyldiga till den vandalisering som klottret innebär. Den färg som används är till övervägande del stulen. Som exempel kan nämnas att en färgaffär i Stockholm vid ett inbrott nyligen fick 200 sprayburkar stulna. Vid ett inbrott i en bilfirma stals ungefär samtidigt 600 burkar. När en känd klottrare greps för inte så länge sedan fann polisen 62 burkar med sprayfärg i hans hem.

Klottret har med andra ord ofta samband med annan brottslighet. Många av de mest aktiva klottrarna är dessutom gravt kriminellt belastade även i andra avseenden. För dessa personer är klottret bara en liten del av brottsligheten. Om effektiva åtgärder vidtas mot ungdomsbrottsligheten som helhet kommer detta följaktligen också att leda till minskat klotter och annan vandalisering.

Omfattande ungdomsbrottslighet

Många brott begås av unga människor. Ungdomar i åldern 15–20 år svarar för nära 25 % av alla brott. Särskilt när det gäller olika former av tillgreppsbrott är ungdomar gärningsmän. Drygt hälften av gärningsmännen vid andra inbrott än bostadsinbrott är 20 år eller yngre. Nära 40 % av alla skadegörel-

ser utförs av ungdomar i åldern 15–20 år.

Det helt övervägande antalet ungdomar som begår brott gör sig skyldiga endast till mindre allvarliga brott vid enstaka tillfällen. Men det finns också en grupp som inte upphör med sin brottsliga aktivitet utan tvärtom ökar den genom att begå fler och svårare brott. De som ingår i den gruppen har i många fall utvecklat en omfattande vanebrottslighet och ingår i den organiserade brottsligheten. Det är alltså dessa ungdomar som står bakom en stor del av det klotter som förekommer i Stockholm.

Läget i Stockholms city är särskilt oroande

I början av 1980-talet tilläts inga större gäng att samlas i Stockholms city. Polisen var alltid där och skingrade dem. Man körde hem alla under 15 år och störde effektivt narkotikahandeln. Som förstärkning till de civila poliserna fanns alltid uniformerade poliser på plats, vilket förebyggde brott.

I dag kan stora gäng samlas ostört. 13-14-åringar vistas på Sergels torg flera veckor i sträck utan att någon reagerar. Narkotikahandel och annan brottslighet sker öppet och någon uniformerad polis syns överhuvudtaget inte till.

Inom polisen räknar man med att det bara i Stockholms city finns ett trettiotal pojkar i åldern 14–16 år som lever på stölder. De står i kontakt med hälare, av vilka de får sina stöldupdrag.

Ungdomsgängen håller på att ta över i Stockholms city. Men det är å andra sidan inte så konstigt. Stockholm har c:a 600 poliser färre än i början av 1980-talet.

Polisens resurser måste ökas

Den kris som idag råder inom polisen i Sverige och som i första hand beror på att det alltsedan socialdemokraterna återkom till makten 1982 rekryterats alltför få nya poliser är en av de främsta orsakerna till att ungdomsbrottsligheten ökat på det sätt som skett.

Den försämring av polisens resurser som ägt rum under de senaste åren har minskat upptäcktsrisken och därmed också bestraffningsrisken, vilket i sin tur ökat benägenheten att begå brott. Bristen på poliser har fått förödande konsekvenser för i synnerhet många unga lagöverträdare, eftersom dessa utan hinder kunnat fortsätta att begå brott, varigenom de slutligen fastnat i allvarlig kriminalitet.

När det gäller att förhindra exempelvis klotter och annan vandalisering har tunnelbanepolisen utan tvivel en utomordentligt viktig uppgift att fylla. Utländska erfarenheter visar att det finns ett samband mellan den polisiära övervakningen av ett tunnelbanesystem och den grad av vandalisering som tunnelbanans stationer och vagnar drabbas av. Som exempel kan nämnas Paris Metro som är i det närmaste helt fri från klotter och skadegörelse, men där man å andra sidan regelbundet möter uniformerade poliser i vagnar och på stationer. I Stockholms tunnelbana är det däremot ytterst ovanligt att någon polisbevakning sker numera.

Regeringen har i budgetpropositionen föreslagit att 600 nya poliser skall utbildas under kommande budgetår. Detta kommer emellertid inte att leda

till några omedelbara förbättringar, eftersom det tar tre år att utbilda en polisman. Den låga nyutbildningen av poliser under tidigare år innebär att det även framdeles kommer att saknas personal som kan ersätta den som avgår på pension etc.

600 nya poliser räcker alltså inte. Utöver de i budgetpropositionen föreslagna 600 polisaspiranterna bör därför 600 administrativa befattningshavare nyanställas. Många av de uppgifter som idag utförs av polismän kan nämligen likväldigt utföras av administrativ personal, varför man kan få fler polismän till yttre tjänst genom att anställa fler administrativa tjänstemän. En sådan förstärkning skulle, till skillnad från ökad antagning av aspiranter, dessutom ge omedelbar effekt.

Eftersom inte fler än 600 aspiranter kan utbildas på polishögskolan i Solna varje år på grund av lokalbrist, måste till- eller ombyggnad ske av skolans lokaler för att skapa utrymme för ökad antagning. Regeringen bör därför snarast uppdraga åt byggnadsstyrelsen att projektera de förändringar som erfordras för att åstadkomma detta.

Lagöverträdare under 15 år måste registreras

Det finns många tecken som tyder på att brottsligheten under de senaste åren sträckt sig allt längre ned i åldrarna. Ungdomar under 15 år gör sig numera skyldiga till en stor mängd brott, inte minst stöld, misshandel och skadegörelse. Mycket av det klotter som sker i Stockholms tunnelbana utförs av personer under 15 år.

Det är emellertid inte tillåtet för polisen att registrera lagöverträdare under 15 år. När sådana personer begår upprepade brott saknas därför uppgifter om deras tidigare brott, brottskamrater, förhållanden, föräldrar och kontaktmän. Detta försvårar polisens arbete och minskar möjligheterna till effektiv brottsbekämpning.

Det är därför väsentligt att polisen ges laglig möjlighet att registrera ungdomar under 15 år som varit inblandade i brottslig verksamhet. Uppgifterna skall givetvis vara sekretesskyddade.

Statistik över brott som begåtts av ungdomar under 15 år bör upprättas

Om polisen ges tillstånd att registrera lagöverträdare under 15 år skulle det också bli möjligt att upprätta statistik över brott som begåtts av ungdomar under 15 år. Någon sådan statistik existerar inte idag, vilket är en klar nackdel när man diskuterar åtgärder mot ungdomsbrottsligheten. Om man inte känner till omfattningen av brottsligheten är det givetvis svårt att vidta rätt åtgärder.

Brott som begåtts av ungdomar måste utredas snabbare

Enligt gällande lag skall domstol behandla brottmål gällande unga lagöverträdare inom 14 dagar från det att åtal väckts. När det gäller förundersökningen finns emellertid ingen tidsgräns. Då gäller endast ett allmänt krav på att utredningen skall bedrivas skyndsamt. Detta innebär att polisutredningen

i praktiken kan pågå under tämligen lång tid samtidigt som många unga hinner fastna i kriminalitet.

Då det är särskilt angeläget med snabb handläggning när det gäller ungdomar bör någon form av tidsgräns införas även när det gäller förundersökningen i ungdomsmål. Målsättningen bör vara att förundersökningen skall vara avslutad inom en månad från brottet om gärningsmannen är under 21 år.

Brott måste följas av en reaktion från samhällets sida

Bestämmelserna om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse måste göras mer restriktiva. Huvudregeln måste vara att ett brott skall följas av en reaktion från samhällets sida. Om reaktionen uteblir förlorar lagarna sin trovärdighet och respekten för rättsväsendet urholkas.

Den utformning rättegångsbalken har idag innebär att de mest brottsaktiva premieras. Exempelvis kan åtalsunderlåtelse ges för brott som begås innan en person dömts eller avtjänat straff för ett tidigare brott om "det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet". Detta innebär t ex att en person som väntar på rättegång för en eller flera skadegörelser i allmänhet kan begå flera fall av åverkan under väntetiden utan att dessa föranleder någon extra påföljd. En stor mängd brott i vårt land resulterar därför inte i någon särskild påföljd för de skyldiga.

Enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare räcker det t o m att åklagaren anser att "brottet uppenbarligen skett av okynne eller förhastande" för att åtalsunderlåtelse skall ges.

Reaktionen är särskilt viktig när det gäller ungdomar. För det första svarar dessa för en stor del av brottsligheten; såsom ovan nämnts utvecklar många ungdomar vanebrottslighet i mycket unga år. För det andra har unga människor i allmänhet outvecklade rättsbegrepp, varför det är nödvändigt att samhället ger klara normer och konsekventa handlingsmönster. De unga måste snabbt få en reaktion från samhällets sida när de begått ett brott, även om det är fråga om en mindre förseelse. Ungdomarna är många gånger medvetna om att de gjort fel och väntar på en reaktion. Uteblir denna eller visar samhället en överdrivet förstående attityd till den unges beteende, fortsätter den unge att begå brott och riskerar att så småningom hamna i ännu allvarligare kriminalitet.

Jourdomstolar för unga brottslingar bör införas på försök

Jourdomstolar för unga brottslingar bör införas på försök. Sådana domstolar skulle beträffande vissa typer av brott kunna medföra att reaktionen följde praktiskt taget i direkt anslutning till brottet.

Vården på de s.k. § 12-hemmen måste förbättras

Enligt 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga kan de ungdomar som "behöver stå under särskilt noggrann tillsyn" intas på särskilda hem, s.k. § 12-hem. Dessa hem, som tidigare kallades ungdoms-

vårdsskolor, fungerar emellertid inte på ett tillfredsställande sätt. Bland andra justitieombudsmannen Tor Sverne har riktat stark kritik mot hemmens sätt att fungera efter den omorganisation som ägde rum 1983 och som bl a innebar att huvudmannskapet för hemmen övergick från staten till landstingskommuner och primärkommuner.

Då det emellertid är fråga om förhållandevis få personer som är i behov av den kvalificerade vård som hemmen är avsedda att ge, har det visat sig lämpligast att koncentrera resurserna och ha ett centralt intagningsförfarande. Huvudmannskapet för hemmen bör därför överföras till staten.

Den unges vistelse på låsbar enhet bör också förlängas till längre tid än de två månader som gäller enligt huvudregeln idag. Därigenom förhindras att de unga avviker innan man hunnit motivera dem till ordnad livsföring. Även eftervården måste förbättras.

Beträffande ungdomar över 15 år som dömts av domstol för brott bör en sårslösning införas. Det är lämpligt att dessa ungdomar omhändertas på särskilda ungdomsvårdsskolor som ligger under kriminalvårdsstyrelsen. Styrelsen har fö redan ansvaret för den verksamhet som sker i frivårdsorganisationen. Det är därför logiskt att låta kriminalvårdsstyrelsen vara ansvarig för driften av dessa skolor, eftersom det är fråga om en av domstol utdömd påföljd för brott. De vidgade möjligheterna att utnyttja låsbara enheter skall givetvis finnas även för dessa skolor.

Inrättandet av denna typ av skolor kommer att rädda många unga människor från ett liv i misär. Vidare kommer brottsligheten att minska genom att de mest belastade omhändertas. De kommer därmed att förhindras att begå ytterligare brott och inte längre – så som idag är fallet – utgöra drivande krafter i ungdomsgängen. Dessutom kommer skolorna att få en allmänpreventiv effekt på ungdomar som överväger att begå brott. Skolorna kommer så att säga att ge straff och vård samtidigt.

De sociala myndigheterna måste ges större möjligheter till ingripande mot unga

De sociala myndigheternas möjligheter att ingripa mot ungdomar som gjort sig skyldiga till brott eller som påbörjat missbruk måste stärkas. Myndigheterna måste i större utsträckning kunna vidta åtgärder även om det sker mot den unges vilja. Det bör exempelvis bli möjligt att utfärda förbud för den unge att vistas i vissa miljöer. Den unge bör också kunna föreläggas att lämna urinprov för kontroll av att t ex ett tidigare narkotikamissbruk inte fortsätter.

Föräldrarna måste ha ett ansvar

Föräldrars ansvar för sina barns skadegörande handlingar är idag begränsat i olika avseenden. En möjlighet att minska klotter och annan vandalisering skulle kunna vara att föräldrarna i ökad utsträckning gjordes ekonomiskt ansvariga för barnens brottsliga gärningar. En översyn bör göras av den skadeståndsrättsliga lagstiftningen för att utröna huruvida ansvaret för föräldrarna kan skärpas.

Vissa åtgärder bör kunna vidtas inom handeln

Mot. 1988/89
Ju810

När det särskilt gäller klotter kan förutom de rent kriminalpolitiska åtgärderna också vissa andra åtgärder vidtas. Butiker, varuhus, stormarknader, bensinstationer och andra som saluför färgpennor, sprayburkar och annat liknande material bör exempelvis kunna uppmanas att sälja dessa produkter endast över disk eller på annat sätt som försvårar tillgrepp.

Avslutning

De förslag till åtgärder mot ungdomsbrottslighet som föreslagits ovan kommer, om de genomförs, att leda till att klotter och annan vandalisering minskar.

Regeringen har tidigare föreslagit att kroppsvisitering skall få tillgripas mot personer som eventuellt kan tänkas planera att klottra. Förutom att detta förslag torde strida mot den svenska grundlagen är det emellertid ett ineffektivt medel för att stoppa klottret. Om förslaget genomförs skulle man möjligen lyckas ta ifrån en eller annan klottrare hans redskap. Men efter ingripandet skulle den misstänkte klottraren släppas fri, vilket innebär att han naturligtvis genast skulle hämta nya sprayburkar eller tuschpennor och klottra någon annanstans. Till detta kommer att mycket klotter utförs nattetid i vagnar, på stationer och i vagnhallar som saknar bevakning. I sådana situationer skulle en lag om kroppsvisitering naturligtvis sakna betydelse.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om förstärkningen av polisväsendet med 600 administrativa tjänster,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om polisens resurser,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om till- eller ombyggnad av polishögskolan,
4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om registrering av personer under 15 år som gjort sig skyldiga till brott på sätt som anges i motionen,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om statistik över brott som begåtts av personer under 15 år,
6. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om snabbare utredning av brott som begåtts av unga personer på sätt som anges i motionen,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse,
8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om jourdomstolar på sätt som anges i motionen.

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om statligt huvudmannskap för s k § 12-hem på sätt som anges i motionen,¹] Mot. 1988/89 Ju810

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om vidgade möjligheter till vistelse på låsbar enhet på s k § 12-hem på sätt som anges i motionen,¹]

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om särskilda s k § 12-hem under kriminalvårdsstyrelsens huvudmannskap på sätt som anges i motionen,¹]

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om sociala myndigheters möjligheter att ingripa mot unga som begår brott på sätt som anges i motionen,¹]

[att riksdagen hos regeringen begär utredning angående föräld-rars skadeståndsansvar på sätt som anges i motionen.²]

Stockholm den 24 januari 1989

Jerry Martinger (m)

Lars Tobisson (m)

Görel Bohlin (m)

Jan Sandberg (m)

Knut Billing (m)

Birgitta Rydle (m)

Charlotte Cederschiöld (m)

Filip Fridolfsson (m)

Gunnar Hökmark (m)

Alf Wennerfors (m)

Allan Ekström (m)

Inger Koch (m)

Göran Åstrand (m)

Göran Ericsson (m)

¹1988/89:So258

²1988/89:L618